

Palas, Karel

[Angyal, Andreas. Die slawische Barockwelt]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1963, vol. 12, iss. D10, pp. 159-160

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107916>

Access Date: 04. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

poměrně málo přiblíží k ostatnímu kontextu našeho (i zahraničního, pokud mělo na Buriana nějaký vliv) divadelního dění. Zde ovšem čeká naše divadelní historiky ještě mnoho práce; chceme doufat, že brzy budou podobným způsobem zpracovány též ostatní osobnosti českého pokrokového divadla dvacátých a třicátých let (Vladimír Gamza, Stibor, Šulc aj.). Pak teprve budou vytvořeny předpoklady k napsání komplexní historie českého divadla v meziválečné době.

Publikaci provází bohatý poznámkový aparát, vtipně řazený do textu, a velký počet většinou dosud nepublikovaných fotografií z inscenací obou režisérů. Významná kniha K dějinám české divadelní avantgardy jistě nebude posledním slovem naší divadelní historie; budoucí badatelé na tomto poli najdou v ní však pro svou další práci solidní základ a průkopnické východisko.

Mojmír Weimann, Vít Závodský

Andreas Angyal, Die slawische Barockwelt (Leipzig 1961. Stran 321, 24 obrazových příloh)

Současná česká literární historie vykazuje jen velmi málo syntetických prací o tzv. barokní slovesnosti. Tento stav způsobila řada příčin — mimo jiné to, že zájem badatelů o starší literaturu se přesunul k husitství a k období mezi husitstvím a Bilou horou, které bylo u nás dosud nejméně zpracováno. Nelze ovšem říci, že by v posledních letech nebyla u nás vůbec věnována pozornost literatuře 17. a 18. století. Avšak potřeba revidovat od základu starší, nejjednodušší zcela jednostranné soudy o slovesné kultuře této doby vedla v první řadě k zájmu o tvorbu pololidovou a lidovou; tím se dostávala zatím do pozadí pozornost k tvorbě „umělé“. Dnešní soustředění k pololidové a lidové slovesnosti je ovšem prvotně důležité, protože právě tato oblast zůstávala dlouho zcela stranou zájmu starší literární historie. Tu bylo třeba namnoze nejprve objevovat a nově interpretovat bohatý materiál dosud neznámý nebo málo známý, takže zatím nebyl dostatek podmínek pro syntetičtější pohledy na celou dobu. Bereme tedy do rukou s tím větším zájmem obsáhlou práci maďarského slavisty Andrease Angyala.

Angyalova kniha je sympatická úsilím seznámit zvláště čtenáře z neslovanských zemí s vyspělými uměleckými hodnotami a s největšími představiteli slovanského barokního umění slovesného i výtvarného. Pozoruhodná je i její snaha ukázat proti starší i současné západoevropské literární a kulturní historii, že při zkoumání evropského baroka nelze nadále pomíjet svět slovanský, respektive východoevropský (autor totiž do svých výkladů začleňuje dost často i zjevy a památky umění maďarského a rumunského). Angyalova práce tak vlastně plní funkci v dobrém slova smyslu informativní a obrannou; z tohoto hlediska jí lze jen přivítat. Zároveň je však nutno se ptát, v čem kniha obohacuje naše poznání tohoto období. A zde jsou jistě věci sporné.

Látku rozčlenil Angyal do šesti kapitol. V úvodní části (str. 7—18) podává v chronologickém sledu přehled a hodnocení nejdůležitější literatury o barokní slovesné kultuře u Slovanů. V druhé kapitole (str. 19—79) se soustřeďuje k četným spojmům a analogiím mezi barokním uměním a gotikou (pro tyto jevy užívá termínů Barocke Gotik, Barock-Gotik). Třetí kapitola (str. 80 až 139) se zabývá těmi rysy barokní slovesné kultury, které jí spojují s obdobím humanismu. Nejrozsáhlejší je čtvrtá část (str. 140—227), věnovaná kultuře spjaté se světem šlechtickým a dvorským. V páté kapitole (str. 228—264) si autor všimá slovesné tvorby inspirované hlavně boji Slovanů proti tureckým a tatarským nájezdům, tedy především hrdinské epiky, a to jednak památek uměleckých, v nichž se objevují styčné body se slovesností lidovou, jednak některých skladeb lidových. Závěrečná část knihy (str. 265—318) se zabývá hlavně obdobím dozrívání baroka a jeho přechodem k rokoku.

Kniha je koncipována jako řada víceméně volně spojených pohledů z různých stran na touž problematiku. Jak je vidět už z utřídění výkladů, neusiluje autor o souhrnné sledování genetické linie barokní kultury a nezabývá se vcelku ani osobitými rysy tohoto období v jednotlivých slovanských literaturách, ani specifikem slovanského baroka jako celku; tam, kde se o to pokouší v příležitostných glosách, jsou jeho soudy někdy dost labilní, protože za typicky slovanské označuje nejjednodušší rysy, které jsou obecně barokní.

Informativní a vlastně i apologetický cíl práce se zřetelně odráží ve výběru základní problematiky, kterou se kniha zabývá. Autor vychází z obecných ideově stylových znaků evropského baroka a sleduje jejich realizaci ve slovesné kultuře všech slovanských národů. Přitom se zabývá zejména těmi otázkami, kterým věnovala a věnuje pozornost západoevropská literární a kulturní historie. Tím lze snad vysvětlit, že Angyal podtrhuje i některé problémy, s nimiž se například naše bádání vyrovnávalo už ve třicátých letech tohoto století a s nimiž by dnes stěžejně někdo polemizoval (mám tu na mysli například autorovo združďování, že barokní styl a vztah k životu není vázán jenom na katolicismus, ale že se uplatňuje i ve světě nekatolickém). Lze ovšem jen litovat, že se Angyal většinou nepokouší postoupit dál za tato starší zjištění, že pouze bohatě dkládá materiálem ze slovanských literatur obecně barokní znaky, na které

upozornilo dřívější bádání, ačkoli některé soudy už volají po kritické revizi. Tak je tomu např. ve druhé kapitole, kde Angyal poukazuje na četné svazky baroka s gotikou a zevrubně je dokumentuje. Tyto spoje jsou nepochybné, ale nesmíme tu přehlížet ani rozdíly, které vyrostly z jiného postoje ke světu.

Problém, jehož se tu dotýkám, se ovšem nevztahuje jen ke zkoumání dílčích otázek, ale promítá se i do celého autorova výkladu slovesného umění 17. a 18. století. Ono specifické poslání knihy přispělo pravděpodobně i k tomu, že Angyal je až příliš vázán staršími pracemi také metodologicky. Tu je zejména nápadné, že autor vidí celé zkoumané období převážně prismatem umění: literaturu vykládá jen z ní samé (z tlaku literární tradice apod.), kdežto k faktorům mimoliterárním téměř nepřihlíží. Autorovo značné sepeřít s metodologií i s výsledky staršího literárněhistorického bádání se projevuje nepříznivě také v tom, že Angyal zužuje objekt svého zkoumání a že operuje s pojetím lidovosti slovesného umění, které je už překonané. Angyal je si vědom významu lidové kultury pro zevrubné poznání literatury 17. a 18. století, právem zdůrazňuje v úvodní kapitole nutnost zkoumat vedle tvorby církevní a šlechtické i barokní produkci lidovou; k této problematice se příležitostně vrací i ve vlastních výkladech (nejsoustavněji v páté kapitole), ale vcelku věnuje tvorbě lidové nepoměrně menší pozornost než produkci „umělé“. Autorův postup zde úzce souvisí s jeho pojetím lidovosti umění. Lidovost hledá Angyal vlastně jen v oblasti látkové a jazykové stylové (i zde se soustřeďuje daleko víc k dokládání shod než k sledování rozdílů); spokojuje se tu se zjištěním, že se skladba obrací k lidovému publiku, že čerpá motivy z okruhu života a představ prostého člověka nebo že využívá lidového výraziva a stylistických prostředků blízkých lidové slovesnosti, ale zajímá se jen málo o to, z jakých ideových pozic je lid zobrazován. Z tohoto hlediska pak ovšem můžeme přičknout atribut „lidový“ každému protireformačnímu kazateli či veršovci, který se ve své literární tvorbě obracel k lidovému publiku (těch byla například v české literatuře 18. století naprosta většina), touto cestou lze jistě dojít s autorem k takovémuto paušálnímu závěru: „Man hat also nicht das Recht, das slawische Barock als etwas ‚Volksfremdes‘, als ‚sprachlichen und nationalen Verfall‘ abzutun. Im Gegenteil: gerade der Barock-Gotik kann das Adjektiv *volkstümlich* mit gutem Recht zugebilligt werden“ (str. 36). Pojetí lidovosti umění, z něhož Angyal ve své práci vychází, může prostě navozovat představu o barokní slovesnosti jako o homogenním proudu, diferencovaném pouze žánrově, látkově a sociálně. A právě bohatě zastoupená pololidová a lidová tvorba, která často tvoří ideový protipól barokní literatury umělé, zřetelně dokládá, že s touto představou lze stěží postihnout skutečný patos barokního slovesného umění jako celku.

Angyalova kniha o barokní slovesné kultuře u Slovanů — podobně jako zájem západoevropské literární historie o toto období — připomíná našemu literárněhistorickému bádání, že potřeba vyrovnávat se marxisticky s touto problematikou v mnohem větší míře než dosud je dnes nanejvýš aktuální.

Karel Palas

V. Н. Перетц, Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI—XVIII веков. (Издательство Академии Наук СССР — Москва—Ленинград 1962)

Kniha vynikajícího znalce a badatele v oboru staré ukrajinské literatury akademika Vladimíra Nikolajeviče Peretce je posmrtným vydáním jeho pěti nepublikovaných statí o ukrajinské literatuře 16.—18. století. K nim je připojena také studie o životě a činnosti Peretcové z pera V. P. Adrianové-Peretcové, která napsala také úvod ke knize. V závěru knihy je přidána bibliografie tištěných prací akademika Peretce.

Studie obsažené v recenzované knize navazují svým obsahem a metodou práce na tři díly statí vydaných pod stejným názvem *Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI—XVIII веков* v l. 1926—1929, takže naše kniha je vlastně čtvrtým dílem cyklu a k dosavadním 15 studiím připojuje dalších pět.

Dříve než pojednáme o obsahu jednotlivých studií, je potřeba zastavit se u metody práce Peretcovy. Peretc materiál ke svým studiím sbíral v archivech po celé Rusi. Četl rukopisy a staré tisky, často zapadlé a úplně zapomenuté, a objevoval je pro dnešní dobu. Jeho studie jsou stručné, věcné, až strohé, problémy jen naznačují, zřídka jdou do podrobností, zato přinášejí čtenáři v příloze nebo i přímo v textu studie nově objevené dílo, většinou dosud neznámé nebo nepřístupné. Peretcovy pramenné a objevitelské práce obohacují naši znalost staré ukrajinské literatury.

Studie netvoří tematicky jednotný cyklus, avšak jsou sjednoceny autorovou snahou ukázat, jak od druhé poloviny 16. století do 18. století dochází ke stále patrnějšímu uplatňování světských prvků v náboženských kontextech a jak se na konci 17. století začíná v literatuře obrátit proces rozkladu feudálního světového názoru, který ustupuje názorům vyrůstajícím v nové se formujícím prostředí měšťanském.